

Резултати от проекта „Европа в моята професия“¹

проф. Ингрид Шикова

Европейският съюз оказва влияние върху ежедневието на европейските граждани чрез осъществяваните политики в различни сфери. Познаването на политиките на Европейския съюз и на европейското законодателство е важна предпоставка за осъществяване на възможностите, които произтичат от европейската интеграция.

Правото на европейските граждани да работят и да упражняват икономически дейности в друга държава-членка е основно право, залегнало в Договора за функциониране на Европейския съюз. В дял IV. „Свободно движение на хора, услуги и капитали“ на Договора за функциониране на Европейския съюз, чл. 45 гарантира свободното движение на работници в рамките на Съюза. Тази свобода на движение налага премахването на всякаква дискриминация, основаваща се на гражданство, между работниците от държавите-членки, що се отнася до заетост, възнаграждение и други условия на труд. Гражданите на Европейския съюз имат право да приемат предложения за наемане на работа, да се придвижват свободно на територията на държавите-членки за тази цел, да престояват в държава-членка за целите на заетостта, в съответствие с разпоредбите, уреждащи заетостта на гражданите от тази държава, предвидени в закони, подзакони или административни разпоредби, да остават на територията на държава-членка след наемане на работа в тази държава.

Европейският парламент и Съветът са оправомощени да приемат законодателство, с което да бъдат предприемани необходимите мерки за осъществяването на свободното движение на работници. Тези мерки обхващат осигуряването на тясно сътрудничество между националните служби по заетостта; премахване на административни процедури и практики, които произтичат от националното законодателство и представляват пречка за либерализацията на движението на работници.

¹ Проектът е съфинансиран от програма „Еразъм“ + на Европейския съюз и се осъществява от Българската асоциация за европейски изследвания в 10 български университета.

В чл. 49 от Договора за функциониране на ЕС е регламентирана и свободата на установяване, която включва правото на упражняване на дейност като самостоятелно заето лице, както и да се създават и ръководят предприятия. В тази връзка се предоставя възможност на гражданин на една държава-членка да придобива и ползва земи и сгради на територията на друга държава-членка. За да се улесни започването и упражняването на дейност като самостоятелно заето лице, Европейският парламент и Съветът, издават директиви, които имат за цел взаимното признаване на дипломи, удостоверения и други доказателства за официални квалификации, както и за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите-членки относно достъпа до и упражняването на дейности като самостоятелно заети лица.

В глава 3 чл. 56 на Договора за функциониране на ЕС е регламентирано свободното предоставяне на услуги в рамките на Съюза, които обхващат дейности от промишлен и търговски характер, занаятчийски дейности и дейности на свободните професии. Гражданите на ЕС, които предлагат услуги имат право да упражняват своята дейност в държавата-членка, където се предоставя услугата, при същите условия, каквито тази държава прилага спрямо своите собствени граждани.

Прилагането на тези общи разпоредби от Договора за функциониране на ЕС са свързани с необходимостта от улесняване на взаимното признаване на професионалните квалификации между държавите-членки и съответно от регулиране на европейско равнище с цел премахване на пречките за достъп до дадена професия.

Базата данни с регламентираните професии на ЕС, поддържана от Европейската комисия включва информация за регулираните професии и показва, че около 600 различни професии са засегнати от трудовата регулация. Като се вземат предвид професиите, регулирани във всички държави-членки, общият брой на регулираните професии в ЕС надвишава 5 400. Следва да се подчертае, че има разнообразие на регулиране на някои професии - например, адвокати, лекари и медицински сестри, са лицензирани във всички държави-членки на ЕС, докато екскурзоводите са лицензирани само в 9 държави-членки.² Правилата за квалификациите варират в отделните страни от ЕС. Гражданин на ЕС може

² Данните са от изследването „Measuring Prevalence and Labour Market Impacts of Occupational Regulation in the EU“, Maria Koumenta и Mario Pagliero, финансирано от Европейската комисия, 2016

да е получил съответна квалификация в една държава-членка, но да има трудности да практикува професията си другаде, което пречи на свободното движение на услуги и хора.

Директивата за професионалните квалификации (Директива 2005/36 / ЕО, изменена с директива 2013/55 / ЕС) е предназначена за преодоляване на тези проблеми. Тя установява правила за признаване на квалификацията на професионалисти, които са напълно квалифицирани в една държава от ЕС и желаят да практикуват другаде в ЕС. Директивата предоставя съвременна система за признаване на професионален опит и насърчава автоматичното признаване на професионалния опит в целия ЕС. През януари 2016 г. Европейската комисията въведе и нова цифрова процедура за признаване на професионални квалификации - Европейската професионална карта (EPC).

Освен чрез регулиране, Европейският съюз влияе върху професионалното развитие на европейските граждани чрез възможностите, които предоставя – участие в европейски програми за обучение, квалификация, стажове. Политиките на ЕС също оказват влияние върху различните професии и възможностите за професионална кариера.

За да се възползват от предимствата, които предлага европейската интеграция, гражданите на ЕС трябва да са запознати както със законодателството, така и с политиките и програмите на Европейския съюз. В тази връзка, проектът „Европейският съюз в моята професия“, осъществяван от Българската асоциация за европейски изследвания има две основни цели – **първо**, да запознае студентите от различни специалности с европейските политики и законодателство в сферата на тяхната бъдеща професия и с възможностите, които съществуват за стажове, квалификация и обучение в европейски мащаб и **второ**, да бъде направено проучване сред студентите за степента на техните познания относно ролята и влиянието на правните норми и политики на Европейския съюз върху тяхната професия, познаването и използването на възможностите, предоставяни от европейските програми, очакванията им за професионална реализация в България и в останалите държави-членки на ЕС.

В рамките на проекта бяха проведени десет специализирани семинара пред студенти в професионалните области право, екология, финанси, търговия, земеделие, инженерство, туризъм, архитектура, преводачески услуги, медицинска оптометрия, архитектура, урбанизъм. Анкетата беше проведена сред 431 студенти в 10 български висши училища и

10 различни специалности – Нов български университет – право, УНСС –търговия, Югозападен университет – финанси, Софийски университет – филологии/преводчи, Великотърновския университет – туризъм, Технически университет –София – инженерство, Пловдивски университет – екология, Аграрен университет – Пловдив – агрономство, Медицински университет – Варна – оптика и оптометрия, Университет за архитектура и строителство –София - архитектура и урбанизъм.

Анкетата съдържа 17 въпроса, отнасящи се до самооценка на знанията за Европейския съюз, изучавани дисциплини, посветени на европейската интеграция, влиянието на ЕС върху бъдещата професия на студентите, познаване и участие на европейските програми и възможностите за стажове. Основните обобщени резултати от проведената анкета са следните:

1.Как студентите оценяват знанията си за Европейския съюз ?

Обобщените данни за 10-те университета показват следното. Преобладаващата оценка, която студентите дават за своите знания за ЕС е добра. Данните позволяват да бъдат открити 3 групи университети : университети, в които анкетираните дават високи оценки на своите знания за ЕС , университети , в които преобладава оценката добър и университети, чиито анкетирани студенти са посочили средно ниво на познания. **В първата група** могат да бъдат причислени студентите по право в НБУ – 76% от тях отбелязват добра, много добра и отлична оценка на знанията си, УНСС – в сферата търговия, 99% от студентите са посочили отлична,много добра и добра оценка на знанията си за ЕС, Югозападния университет – финанси, 87% от анкетираните са посочили отлична, много добра и добра оценка на знанията, Аграрния университет – Пловдив , оценката на 75% от студентите е добра и много добра. **Във втората група** преобладава отговора, съдържащ добра оценка – Пловдивския университет – екология, Медицинския университет Варна. В тази група около 50% от студентите са посочили оценката добър. **В третата група** попадат университетите, чиито студенти са посочили като преобладаваща оценка на своите знания среден. Анкетата в Техническия университет – София показва, че 63% от бъдещите инженери оценяват своите знания за ЕС като средни, в Софийския университет – филологии, преводчи, 45% оценяват знанията си за ЕС като средни и още 14% като слаби, във Великотърновския университет – туризъм, 46,7% поставят оценка среден на знанията си за ЕС. Следва, обаче,

да се отбележи, че 53,3% от анкетиранияте студенти от Великотърновския университет оценяват знанията си като отлични, много добри и добри.

2.Има ли връзка между изучаването на дисциплини, свързани с ЕС и оценката на знанията на студентите?

Отговорите на въпроса дали е изучавана някаква дисциплина, която да разглежда дейността на Европейския съюз в съответното професионално направление показват корелация между оценките на знанията за ЕС и съответно изучаването на курсове, свързани с европейската интеграция. Високите оценки на знанията в областите финанси, право, търговия, земеделие са свързани с факта, че студентите изучават редица дисциплини, които дават знания по европейските въпроси. Обратно, посочилите слаби оценки на своите знания не изучават дисциплини, свързани с европейската интеграция, програмите и правните норми на ЕС.

3.Как студентите оценяват въздействието на правните норми на ЕС върху тяхната бъдеща професия?

От обобщените резултати може да се направи извода, че редица от анкетиранияте студенти изпитват затруднения по отношение на оценката на въздействието, което правните норми на ЕС оказват върху тяхната бъдеща професия и то предимно в специалностите, в които не се изучават дисциплини, свързани с ЕС. Най-висок процент на отговорилите „нямат представа“ се отбелязва в отговорите на студентите от Софийския университет – преводачи – 92%, Великотърновския университет – туризъм – 72,8%, Техническият университет – инженери – 66%. Наблюдава се корелация между степента на оценката на знанията за ЕС и отговорите на въпроса за въздействието на правните норми върху бъдещата професия на студентите. В отговорите на студентите от първата група университети почти липсва отговора „нямат представа“ В НБУ -право и Югозападния университет -финанси всички са дали мнение, в УНСС – търговия само 13% отбелязват отговор „нямат представа“. В Аграрния университет – фермери съответно 19% отговарят, че нямат представа.

Тези резултати още веднъж показват ясна връзка между наличието на дисциплини, свързани с Европейския съюз, неговото функциониране и политики и осведомеността на студентите и способността им да дават оценка на въздействието на правните норми на ЕС върху тяхната бъдеща професия.

4. Мнения на студентите относно регулирането на бъдещата им професия на равнище Европейски съюз

Отговорите на въпроса за необходимостта от засилване на регулирането на съответната професия на равнище Европейски съюз могат да бъдат класифицирани в три групи – в първата група анкетиранияте студенти от специалностите финанси – 70%, търговия – 77% , туризъм – 72%, аграрни науки – 65% отговарят, че е необходимо да се приемат повече директиви и регламенти на ЕС, за да се уеднаквят изискванията към съответната професия на цялата територия на ЕС. Към втората група могат да бъдат поставени специалностите, в които мненията на студентите са поделени почти по равно между необходимостта от повече законодателство и усъвършенстване на сегашното регулиране – еколози – съответно 43% и 57%, юристи – съответно 40% и 53%, преводачи – съответно 52% и 48%. Трета група е дала по-специфични отговори - отличават се отговорите на бъдещите инженери, 30% от които смятат, че сегашното регулиране е прекалено и то трябва да се намали, както и отговорите на оптиците, 87% от които смятат, че сегашното законодателство е достатъчно.

5. Участие на студентите в Програмата за академична мобилност на ЕС ЕРАЗЪМ+?

Резултатите от анкетата показват, че студентите знаят за програма Еразъм + на Европейския съюз, но много малко от тях са участвали в нея. В някои университети нито един от участвалите в анкетите не е участвал в програма Еразъм + - Аграрния университет и Медицинския университет, а в останалите университети участвалите в програмата са между 2 и 4. От всички 431 интервюирани студенти, едва 40 са участвали в програмата Еразъм + тоест по-малко от 10 %. Ако от тях бъдат изключени студентите по архитектура и урбанизъм, които имат сравнително по-високо участие в „Еразъм +“ (21%), то за останалите анкетирани студенти процентът на участие в програмата е едва 5,8%. Този нисък дял на участието на студентите в Еразъм + би следвало да бъде анализиран отделно като се търсят причините за липсата на интерес от страна на българските студенти. Те биха могли да произтичат от липсата на достатъчно информация, отношението на преподавателите към одобряване на кредитите, получени в други университети, липсата на достатъчна езикова подготовка, недостатъчно финансиране за престоя в друга държава и др.

6. Знания относно ЕС, които студентите биха искали да получат в университета , които да бъдат полезни за професионалната им реализация

В отговорите на анкетиранияте студенти могат да бъдат открити две тенденции – част от тях биха желали университетът да им предложи повече избираеми курсове, свързани с ЕС, друга част биха искали да имат повече информация. Като най-желани курсове се очертават европейските програми и проекти, институции и функциониране на ЕС, право на ЕС в съответната професионална област, политики на ЕС. Анкетиранияте студенти желаят да получат от университетите си повече информация относно възможностите за реализация в ЕС, възможности за стажове и работа, посещения в европейски институции, стажове и посещения в институции, ангажирани в провеждана секторна политика.

7. Очаквания за професионална реализация в България и в други държави от Европейския съюз

В отговорите на въпроса за очакванията за професионална реализация в България и в други държави от Европейския съюз могат да бъдат открити няколко тенденции: първо, студентите очакват предимно много добра реализация както в България, така и в други държави от Европейския съюз. Единствено при студентите от филологическите специалности на Софийския университет преобладава средната оценка за бъдещата професионална реализация, второ, анкетиранияте могат да бъдат разпределени в три групи: група, която очаква по-добра реализация в ЕС отколкото в България, втора група – еднакви очаквания за реализация в ЕС и в България и трета група – с по-високи очаквания за реализация в България. По-добра реализация в България очакват студентите в областта на туризма, финансите, агрономическите науки. Почти еднакви очаквания за реализация в България и в други страни от ЕС имат студентите по право, екология, филолозите – преводачи. По-високи очаквания към кариера и професионално развитие в други държави от ЕС имат анкетиранияте студенти от Медицинския университет, УНСС – търговия, Техническият университет – инженери. Те посочват като причини по-високото заплащане, по-добрите условия на труд, социалните придобивки и повече възможности за кариерно израстване. Като цяло, може да се направи изводът, че анкетиранияте студенти са по-скоро оптимисти за бъдещата си реализация както в България, така и в други държави от Европейския съюз.

ИЗВОДИ

1. Студентите, които имат в учебните програми на специалностите си дисциплини, свързани с Европейския съюз са много по-добре информирани и оценяват по-високо своите знания за ЕС. Липсата на информираност и знания за функционирането на ЕС и конкретно за влиянието на ЕС върху съответното професионално направление са очевидни в специалностите, в които не се изучават дисциплини, имащи отношение към европейската интеграция.
2. Студентите демонстрират желание за избираеми курсове, посветени на европейските въпроси, както и на предоставяне на повече информация от университетите за възможностите за стажове и професионална реализация в Европейския съюз.
3. Липсата на достатъчно познания за Европейския съюз не дават възможност на студентите да оценят влиянието на европейската интеграция върху тяхната професия - масово преобладава отговорът „нямам представа“. Студентите, оценили високо знанията си за ЕС дават различен отговор от „нямам представа“ на въпроса за въздействието на правните норми върху бъдещата професия на студентите.
4. Мненията на анкетираните студенти относно за необходимостта от засилване на регулирането на съответната професия на равнище Европейски съюз са поделени почти по равно между необходимостта от повече законодателство и усъвършенстване на сегашното регулиране. Студентите, които изучават дисциплини, свързани с ЕС посочват, че е необходимо да се приемат повече директиви и регламенти на ЕС, за да се уеднаквят изискванията към съответната професия на цялата територия на ЕС.
5. Тревожен е фактът, че само 5,8% от анкетираните са участвали в програмата „Еразъм +“. Добре би било във всеки университет да се проучат конкретните причина за слабото участие на студентите в програмата.
6. Като цяло, може да се направи изводът, че анкетираните студенти са по-скоро оптимисти за бъдещата си реализация както в България, така и в други държави от Европейския съюз.